

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

*Шиян Д.В., д.е.н., професор, Божко М.В., аспірант,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

Різні аспекти проблеми інтенсифікації сільського господарства постійно привертали увагу науковців. Так зокрема, відносно дослідження проблем виявлення періодичності коливань в економіці та причин, що їх обумовлюють, висловлюється така думка: вони не залишили байдужими жодного з провідних економістів 19-20 століття [1]. Подібну констатацію є підстави віднести і до проблем інтенсифікації, особливо якщо врахувати, що до їх числа в якості складових входять проблеми спадної родючості ґрунтів, умови і особливості утворення земельної ренти.

З таких позицій необхідно звернутися до особливості німецького економіста А. Теєра, який вперше ввів у науковий обіг терміни інтенсивного і екстенсивного господарства. На цю обставину слушно вказує М.С.Вітков [2]. Але в історію науки він увійшов і завдяки тому, що відіграв значну роль у формуванні світогляду видатного економіста Генріха фон Тюнена [3], який зробив помітний внесок в теорію інтенсифікації [4].

Але особливий вплив на формування уявлень про сутність інтенсифікації сільського господарства справила позиція в цьому питанні К. Маркса. Вона сформульована ним при визначенні умов формування другої форми диференціальної ренти (диференціальної ренти 2). Вихідним положенням при цьому виступає розмежування двох способів використання додаткових вкладень капіталу, які спрямовуються на обробку землі: екстенсивного, при якому зростання обсягів виробництва відбувається шляхом розширення площі оброблюваних земель; інтенсивного, коли капітали різної продуктивності вкладаються один після другого на одній і тій же земельній ділянці [5].

У відповідності з даними положеннями К.Маркс вводить поняття інтенсивної культури: «Тому в країнах з інтенсивною культурою (а в економічному сенсі під інтенсивною культурою ми розуміємо не що інше, як концентрацію капіталу на одній і тій же земельній площі, замість розподілу його між земельними ділянками, які знаходяться одна біля одної)» [5, с. 733].

Про позицію К. Маркса відносно поняття «інтенсивна агрокультура» переконливо свідчить ще одне положення сорокової глави «Капіталу», в якому це поняття пов'язується з додатковими витратами капіталу на одній і тій же земельній ділянці. «Але по самій природі інтенсивна агрокультура, тобто послідовні витрати капіталу на одній і тій же землі...» [5, с. 739].

Наведені цитати виступають підставою для двох висновків. Перший з них полягає в тому, що К. Маркс процес інтенсифікації пов'язував з рослинництвом і не ставив питання про особливості його протікання у другій провідній галузі сільського господарства – тваринництві. Другий доволі очевидний – інтенсивний розвиток пов'язується з додатковими витратами капіталу, віднесеними до одиниці земельної площі.

У Радянському Союзі наведені положення мали визначальне значення для визначення сутності інтенсифікації сільського господарства, причому не зважаючи на те, що у К.Маркса був ще один підхід до визначення сутності інтенсифікації взагалі. У зв'язку з цим ним було сформульоване положення відносно сутності інтенсифікації, яке є всі підстави розглядати в якості класичного: «... через певні проміжки часу здійснюється відтворення... В розширеному масштабі, розширеному екстенсивно, якщо розширюється тільки поле виробництва, розширеному інтенсивно, якщо застосовуються більш ефективні засоби виробництва [5].

Таким чином, створювалися можливість формування двозначності в підходах до визначення сутності інтенсифікації сільського господарства, яка нерідко набувала, яка нерідко виливалася у форму, отримавши назву «битва цитат». Намагання консолідувати положення теорії інтенсифікації, спираючись на вислови К. Маркса, породило доволі своєрідну ситуацію, для

характеристики якої вважаємо за доцільне звернутися до позиції авторів економічної енциклопедії, яка готувалася за редакцією А.М. Румянцева. Згідно з нею слід виділити поняття інтенсифікації в широкому розумінні і окремо – інтенсифікації сільського господарства. Поняття інтенсифікації виробництва в цілому трактується як процес розвитку, який базується на використанні більш ефективних засобів виробництва і більш досконалих форм організації праці і технологічних процесів [6]. І паралельно дається визначення поняття «інтенсифікація сільського господарства – це процес зростання виробництва продукції за рахунок додаткових, послідовно здійснюваних витрат живої та уречевленої праці на одиницю земельної площі [6].

З методологічної точки зору важливе значення має ще одне положення. Зроблене воно було науковцями Харківського сільськогосподарського інституту. Керуючись положенням, що сільськогосподарське виробництво є складовою частиною народного господарства, було визначено: суть його інтенсифікації і підстави розглядати аналогічно сутності цього комплексу. Одночасно було зазначено, що інтенсифікація сільського господарства характеризується істотними особливостями. А це виступає підставою для виділення поняття інтенсифікації сільського господарства у вузькому розумінні, яке повною мірою розкривається особливостями галузі [7, 8].

Література: 1. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 9-те вид., перероблене і доповнене. – К.: Знання, 2014. – 710 с. 2. Вітков М.С. До теоретично-методологічних засад інтенсифікації аграрного виробництва / М.С. Вітков // Економіка АПК. – 2004. - № 11. – С. 33-37. 3. Злупко С.М. Історія економічної теорії / С.М. Злупко. – К.: Знання, 2005.- 719 с. 4. Ядгаров Я.С. История экономических учений / Я.С/Ядгаров. – М.: ИНФРА-М, 2001.- 480 с. 5. Маркс К.. Капитал. Критика политической экономии/ К. Маркс. Под ред. Ф. Энгельса. – М., Политиздат, Т. 3. 1975. -1084 с. 6. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия. М.: Советская энциклопедия: в 4-х томах, т. 11. – 656 с. 7. Економіка, організація і планування сільськогосподарського виробництва / За ред.. Г.К. Телешека та ін.. К.: Урожай, 1980. – 296 с. 8. Економіка, організація і планування сільськогосподарського виробництва / За ред. Г.К. Телешека та ін.. К.: Урожай, 1980. – 296 с.